
II. ЕКОНОМІКА Й УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 330.331.1

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Л. М. ШИМАНОВСЬКА-ДІАНИЧ, доктор економічних наук, професор;
Є. С. ГАЙДЕНКО

(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. *Мета статті* полягає в дослідженні різноманітних моделей та виборі напрямів інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості України в умовах посилення конкуренції. **Методика дослідження.** *Вирішення поставлених у статті завдань* здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, діалектичного підходу. **Результати.** *Визначено основні результати діяльності та розвитку підприємств харчової промисловості, розглянуто моделі інноваційного розвитку й обґрунтовано доцільність вибору змішаної моделі, розглянуто основні напрями інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості в умовах посилення конкуренції. Практична значущість результатів дослідження.* У статті обґрунтовано, що використання змішаної моделі інноваційного розвитку сприятиме розвитку підприємств та організацій споживчої кооперації й підвищенню рівня їх ефективності. Основні наукові положення статті можна використовувати у практиці управління підприємствами харчової промисловості різних форм власності.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, харчова промисловість, модель, стратегія, підприємства харчової промисловості.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Харчова промисловість належить до найбільших і найважливіших галузей національного господарства України. Від рівня її розвитку, стабільності функціонування залежить стан економіки, продовольча безпека держави, розвиток внутрішнього й зовнішнього аграрних ринків, рівень та якість життя населення. Нині харчова промисловість України представлена сукуп-

ністю підприємств різних галузей, які технологічними зв'язками й економічними відносинами пов'язані із сільським господарством, торгівлею, підприємствами машинобудування тощо. Від ефективності роботи підприємств харчової промисловості значною мірою залежить вирішення завдань забезпечення населення високоякісними харчовими продуктами.

Основою для ефективного та конкурентоспроможного розвитку підприємств харчової промисловості є наявність належної й різнома-

нітної сировинної бази та ринків споживання готової продукції, логістичних умов та інновацій [3, с. 458]. Отже, завданнями державної аграрної та промислової регуляторної політики є створення ефективної системи підтримки інноваторів, яка б давала змогу здійснювати високопродуктивну інноваційну діяльність, насамперед, у пріоритетних сферах економіки [10, с. 35]. Аналіз сучасного стану харчової промисловості, основних тенденцій розвитку та функціонування ринку харчової продукції України показує, що тільки прискорений розвиток інноваційних процесів, які ґрунтуються на системному й ефективному використанні досягнень науково-технічного потенціалу, новітніх розробок продуктів і технологій, є основним чинником економічного зростання її галузей.

Саме тому, інноваційна діяльність у харчовій промисловості в сучасних умовах господарювання набуває особливого значення, адже, охоплюючи різні аспекти ринкових відносин, інноваційний процес сприяє зростанню виробництва, дає змогу підвищувати продуктивність праці, залучати до виробничої сфери нові резерви.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних питань організації та управління інноваціями, обґрунтуванню системного розвитку харчової галузі на основі інновацій присвячено значну кількість наукових праць. Серед вітчизняних учених вагомий внесок у вирішення цих проблем зробили такі відомі українські вчені, як В. Александрова, П. Борщевський, О. Василенко, О. Волков, Л. Дейнеко, В. Геєць, А. Заїнчковський, О. Коваленко, Н. Краснокутська, Д. Крисанов, В. Ландик, О. Лапко, В. Россоха, А. Сухоруков, Л. Федулова, А. Юзефович та ін. Разом із тим залишається значна кількість питань, які потребують подальших наукових досліджень і розвитку, зокрема формування та вибір ефективної стратегії й моделі інноваційного розвитку тощо.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд різноманітних моделей та вибір напрямів інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості України в умовах посилення конкуренції.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проведений аналіз сучасного стану вітчизняної харчової промисловос-

ті дає можливість зробити такі висновки [13, 14, 16, 17]:

по-перше, вона забезпечує понад 8 % ВВП країни й об'єднує 22 спеціалізовані галузі, до яких входить понад 40 основних виробництв, зокрема: молочна, рибна, цукрова, м'ясна, плодоовочева, спиртова, борошномельно-круп'яна, хлібопекарська, олійно-жирова;

по-друге, виробництвом їжі займаються понад 5,5 тис. підприємств різної величини, на яких працює понад 350 тис. осіб;

по-третє, у загальній структурі виробництва продовольства найбільша частка, понад 20 %, припадає на продукцію олійно-жирової промисловості, 13 % – м'ясо та м'ясна продукція, 11 % – молочні продукти, 11 % – напої.

Якщо проаналізувати розвиток харчової промисловості України за останні 17 років, то варто зазначити, що найдинамічніше зростання галузі припало на 2000–2007 рр. За цей період виробництво продовольства у країні зросло у 2,3 раза. Із 2008 року з початком різних видів криз позитивна динаміка харчового виробництва змінювалася негативною. Наприклад, у 2013 р. випуск продовольства зменшився на 5,1 % у зв'язку зі скороченням виробництва підакцизної групи товарів, цукру та рослинної олії. Незважаючи на зниження виробництва та реалізації харчових продуктів із 2012 року, харчова промисловість вийшла на перше місце за обсягами реалізованої промислової продукції серед усіх галузей промисловості України та продовжує утримувати першість. Наприклад, офіційна статистика свідчить про те, що в січні – березні 2016 року реалізовано харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів майже на 83 млрд грн (без ПДВ та акцизу). У загальній структурі промислового виробництва це найбільша частка – 21,1 %.

2015 рік був, напевно, найскладнішим для вітчизняного харчопрому. Падіння виробництва продовольства було рекордним за всі роки незалежності країни. У цьому році українські підприємства виробили харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів на 11,2 % менше, ніж у 2014 р. Головна причина – скорочення експортних поставок продовольства до Російської Федерації, яка обмежила або повністю заборонила ввезення деяких товарів з України. Найбільше падіння виробництва спостерігалось саме в галузях, які значну частину продукції, що випускається, експортували. Зо-

крема, найбільше впало виробництво продукції в консервній і кондитерській галузях – на 26,3 % і 17,4 % відповідно.

Протягом 2016–2017 рр. спостерігається поступове підвищення обсягів виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, зокрема, у 2016 р. – до 104,4 % і у 2017 р. – до 103,9 % відповідно до попередніх років.

Харчова продукція посідає значне місце у структурі українського експорту, хоча й тут спостерігається падіння його обсягів. Так у 2013 р. продовольчі товари (де 47 % – продукція харчової промисловості) вийшли на перше місце у вітчизняному експорті, потіснивши металургію. Щоправда, цей факт свідчить не стільки про розвиток зовнішньої торгівлі українським продовольством, скільки про проблеми у важкій індустрії. Хоча протягом усієї історії незалежної України динаміка зовнішньоторговельного сальдо харчової продукції залишається позитивною. У 2014 р. Україна експортувала харчових продуктів на 8 млрд грн, у 2015 р. реалізація продовольства за кордон становила 6,7 млрд грн, у 2016 р. – 7,3 млрд грн і у 2017 р. – 6,4 млрд грн. Як уже згадувалося, на скорочення експорту продовольства вплинули обмеження РФ, крім того, знецінення гривні, що обмежило можливості виробників у придбанні імпоротної сировини, обладнання та матеріалів, а також дія додаткового імпортного збору, що призвело до збільшення вартості продукції і, відповідно, зниження її конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

В умовах обмеженого банківського фінансування від отримання валютної виручки залежать можливості розширення та оновлення виробництва, тому, зрозуміло, компанії шукають нові ринки збуту, прагнуть нарощувати експорт. Як і очікувалося, відкриття європейського ринку не дало можливості українським експортерам харчової продукції компенсувати втрати від закриття російського ринку: у 2015 р. поставки продовольства в ЄС скоротилися на 30 %. Багато підприємств ще не відповідають вимогам, які висувають європейці до виробництва та якості продукції, що випускається. Для отримання дозволу на поставки деяких видів продукції ще не проведені відповідні перевірки й не досягнуті міждержавні домовленості. Якщо, наприклад, дозвіл на поставки до ЄС курятини, яєць і ячної продук-

ції Україна отримала ще у 2013 р., то молочну продукцію деякі українські підприємства почали продавати в Європу тільки у 2015 р. Проте питання щодо експорту української яловичини до ЄС поки остаточно не вирішено.

В українських експортерів харчових продуктів є можливість нарощувати експорт до Китаю, Єгипту й інших країн Азії та Африки, що мають ємні ринки й, можливо, не висувають таких жорстких вимог до стандартизації продукції, як у Європі. Українські компанії вже мають певні успіхи в цьому напрямку. Наприклад, у 2016 р., порівняно із 2015 роком, українські підприємства наростили експорт молочних продуктів до Пакистану (у 5 разів), до Єгипту та Південної Африки (у 1,8 раза); продукції борошномельно-круп'яної промисловості – до Туреччини (у 4,9 раза), КНДР (у 2,3 раза) тощо. Щоб постачати свої товари до деяких мусульманських країн, експортери приводять своє виробництво у відповідність до принципів «халяль», отримуючи відповідні сертифікати підтвердження. Такі сертифікати на свою продукцію отримали, наприклад, ТОВ «Птахокомплекс «Дніпровський», підприємство агропромислової групи «Пан Курчак», підприємства групи компаній «Молочний Альянс», виробники кондитерських виробів – компанії «АВК», Roshen та ін.

Отже, сільськогосподарське виробництво та виробництво продуктів харчування були й залишаються пріоритетними складниками української економіки. Найбільші в Європі сільськогосподарські угіддя, аграрні природні ресурси створюють надійні конкурентні переваги та великий конкурентний потенціал аграрного сектора. Проте, незважаючи на наявність значних ресурсів, виробничі показники цієї галузі залишаються доволі низькими та не відповідають йому. Сільське господарство в Україні є четвертою за обсягом галуззю економіки після промислового виробництва, транспорту та торгівлі. Крім того, це одна з небагатьох галузей, у якій в останні десятиріччя спостерігаються позитивні тенденції розвитку.

Разом із тим особливістю сьогодення функціонування харчової промисловості є одночасний розвиток двох взаємозв'язаних глобальних процесів. Перший пов'язаний із посиленням залежності економічного розвитку від екологічних обмежень: виснаження ресурсів і досягнення меж у можливостях природно-

го середовища [5, с. 6]. Суть другого виражає стрімке розширення сектора нової економіки (інформаційної економіки, економіки знань), яка створює базис постіндустріальної епохи. Становлення нової економіки (економіки знань) знаменує собою третю – економічну – революцію в історії людства після аграрної та промислової. У новій економіці особливої значущості набувають: інформація, комунікації; якість і конкурентоспроможність продукції; стратегічне бачення й організаційна культура; соціально відповідальні організації, що самі розвиваються.

Найважливішою характеристикою нової економіки є інтенсифікація інноваційних процесів, перетворення їх у чинник економічного зростання [7, с. 68–76].

Для харчової промисловості впровадження стратегії інноваційного розвитку є найбільш актуальним і важливим завданням, від вирішення якого залежить забезпечення випуску якісної, конкурентоспроможної харчової продукції, задоволення першочергових потреб споживачів і створення доданої вартості у країні. Досягнення цілей діяльності підприємств харчової промисловості забезпечується в результаті використання методів стратегічного управління, а саме розробки та впровадження відповідної стратегії й моделі інноваційного розвитку.

Відповідно до [4] модель інноваційного розвитку – це економічна модель розвитку, заснована на високих технологіях, що сприяють створенню конкурентоспроможної продукції на ринку.

Термін «інноваційний розвиток» уже тривалий час використовується і на мікрорівні (тобто на рівні підприємств та компаній). Його варто визначати як процес поступової зміни стану й можливостей підприємства, який має пряму залежність від інноваційного потенціалу, джерелом якого є інновації, що створюють якісно нові можливості для подальшої діяльності підприємства на ринку через реалізацію вміння знаходити нові рішення, ідеї та в результаті створення та використання винаходів [6, с. 27]. Тому пропонуємо вважати, що стратегія інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості – це такий механізм розподілу їх ресурсів, який спрямований на досягнення конкурентних переваг у довгостроковій перспективі за рахунок ефективного

здійснення інноваційної діяльності. Крім того, стратегію інноваційного розвитку характеризують принципово нові рішення в управлінні, які приймаються з урахуванням особливостей галузі й самого підприємства.

Провівши аналіз низки літературних джерел [2, 7, 8], можна зазначити, що стан стимулювання інноваційного розвитку в контексті інтелектуального потенціалу на вітчизняних харчових підприємствах є незадовільним і далеким від закордонних аналогів. Проблема мотивації персоналу набуває дедалі більшого значення, оскільки в усіх видах інноваційної діяльності зростає елемент творчих і розумових зусиль. Загальна оцінка ситуації на підприємствах України дає розуміння того, що присутні також вагомні політичні й економічні фактори, які значно вповільнюють процес інноваційного оновлення. Окрім недосконалості законодавчої бази та великої кількості бар'єрів, упровадженню інновацій стають на заваді такі ключові чинники [11, с. 182]: висока вартість інноваційних послуг, що в умовах кризової ситуації є вирішальним чинником; недостатність коштів підприємств; недостатня кількість кваліфікованого персоналу; відсутність попиту на інновації; перешкоди на шляху пошуку партнера для співпраці; недостатня інформація про технології та відсутність бази для науково-технічного розвитку; недостатність сільськогосподарської сировини, особливо тваринної, і її низька якість; високий рівень фізичного та морального зносу технологічного обладнання; низький рівень конкурентоздатності підприємств харчової промисловості України на зовнішньому продовольчому ринку; недостатній розвиток логістики товароруку продукції харчових підприємств; недотримання екологічних вимог тощо.

Узагальнюючи вищесказане, можна підсумувати, що ключовими є фінансові та ринкові бар'єри. Також окремо варто виділити недосконалість інноваційної політики підприємств. З урахуванням появи нових технологій, постійних і швидких змін уподобань споживачів, а також перебудови економіки, особливу увагу потрібно звернути на маркетингову складову інноваційної політики.

Розроблення стратегії інноваційного розвитку з урахуванням маркетингових особливостей виробництва є необхідною умовою здійснення підприємством безперебійної інно-

ваційної діяльності, формування оптимальної структури, визначення пріоритетних цілей для харчових підприємства, їх упорядкування та реалізації.

Ефективність реалізації цих цілей залежить від правильного вибору моделі інноваційного розвитку. Зазвичай існує можливість використання декількох моделей інноваційного розвитку. Це зумовлено низкою чинників [9]: територіальне розташування виробництва; географія ринку збуту готової продукції; характер реагування на потреби та умови суспільного розвитку; можливі ризики та проблеми підприємства; внутрішні особливості галузі; специфіка різних інноваційних моделей. Отже, модель має бути розроблена з урахуванням усіх вищеперерахованих чинників і пріоритетів економічного розвитку підприємства, що повністю відповідатиме сучасному стану зовнішнього середовища. Серед найбільш описаних у літературних джерелах і представлених на практиці моделей інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості можна виділити:

- модель державної підтримки: фінансування за кошти державного бюджету; продовольча безпека держави та вирівнювання науково-технічного потенціалу; забезпечення споживачів якісною продукцією, її конкурентоздатність та вихід на світовий ринок;
- модель локального інноваційного середовища: скупчення виробничого, наукового та фінансового потенціалу, що об'єднуються спільним процесом інноваційного розвитку підприємства; створення принципово нових технологій, продукції та матеріально-технічного забезпечення; отримання новітніх стратегічних інновацій, що забезпечать конкурентоздатність;
- модель формування внутрішньогалузевих кластерів: об'єднання наукових досліджень і розробок у єдиний інноваційний ланцюг; концентрація на вирішенні проблем підприємства за допомогою інструментів матеріально-технічного забезпечення та фінансових ресурсів; розробка нових технологій та продукції;
- модель формування міжгалузевих науково-технічних комплексів: налагодження взаємодії з іншими інноваційними суб'єктами; створення інноваційної системи за умови

інтеграції всіх факторів, що впливають на виробничу діяльність; трансфер технологій та підвищення якості науково-технічного потенціалу за мінімальних витрат ресурсів;

- модель швидкої реакції на зміни зовнішнього середовища та нові ходи конкурентів: співпраця й налагодження зв'язків із машинобудівними підприємствами та АПК;
- змішана модель: сполучення елементів інших моделей; задоволення інтересів промислового підприємства; злагоджений інноваційний розвиток виробництва.

Вибір тієї чи тієї моделі інноваційного розвитку, у першу чергу, залежить від стратегічної спрямованості підприємства, обсягу продукції, що виробляється, а також значної кількості внутрішніх чинників, які обов'язково мають ураховуватися. Безсумнівно, у чистому вигляді практично не існує яскраво виражених моделей інноваційного розвитку. Найбільш поширеною, із п'яти вищеперерахованих, можна назвати змішану модель, але при цьому підприємство визначає для себе ключову модель, на яку спрямована орієнтація виробництва [9], адже модель потрібна для активного використання управлінських рішень, спрямованих на досягнення економічного результату.

Підсумовуючи, можна зазначити, що для підприємств харчової промисловості найважливішим напрямом удосконалення їх діяльності є переорієнтація на змішану модель інноваційного розвитку, зокрема, на ґрунті використання новітніх технологій у виробництві продуктів харчування, розширення асортименту інноваційних товарів, розроблення комплексних організаційно-управлінських рішень і впровадження передових маркетингових інструментів, спрямованих на оптимізацію збутових процесів.

Так, варто зазначити, що інноваційна діяльність у харчовій промисловості реалізується в основному за рахунок придбання машин та обладнання, при цьому питома вага таких витрат неухильно знижується. Витрати на технологічні інновації поділяються на продуктові та процесні.

Харчова промисловість належить до низькотехнологічних галузей і переважним видом інновацій є продуктові, які спрямовані на розширення асортименту. Продуктові інновації

охоплюють розробку та впровадження у виробництво технологічно нових і технологічно вдосконалених продуктів. Поява якісно нових продуктів на ринку відбувається рідко. Зазвичай, підприємства здійснюють незначні модифікації продуктів, які сприяють підтримці брендів.

Крім того, варто розуміти, що стратегія інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості має визначатися з урахуванням тенденцій світового й вітчизняного продовольчого ринків. Нині простежується збільшення інтересу до напівфабрикатів і готових продуктів, що не вимагає домашньої обробки, а також продуктів здорового харчування. Так, у країнах Європейського Союзу в середньому 30-40 % підприємств займаються впровадженням продуктивних інновацій, пов'язаних із розширенням асортименту такої продукції [2, с. 13–17].

Продуктові інновації в харчовій промисловості спрямовані на створення принципово нових технологій глибокої комплексної переробки сільськогосподарської сировини, призначеної для виробництва оздоровчих продуктів масового споживання. Такі продукти компенсують недолік есенціальних харчових речовин, є ефективним засобом захисту організму людини від негативного біологічного й техногенного впливу навколишнього середовища, попереджають передчасне старіння, сприяють активному творчому довголіттю. Регулярне вживання таких продуктів відповідає принципам здорового харчування й істотно знижує ризик виникнення і розвитку хвороб. Концепція здорового або функціонального харчування вперше була сформульована в Японії на початку 1980-х рр., коли великої популярності набули так звані функціональні харчові продукти. Під цим терміном розуміють продукти, які призначені для регулярного вживання всіма групами населення у складі харчових раціонів. Споживання цих продуктів знижує ризик захворювань, безпосередньо пов'язаних із харчуванням, зберігає і покращує здоров'я, адже у їх складі є фізіологічно функціональні харчові інгредієнти.

У багатьох країнах світу розроблені нормативні документи, що регулюють виробництво функціональної продукції. Проблема формування ринку функціональних продуктів харчування актуальна і для України. Нині ринок функціональних продуктів харчування України тільки

починає розвиватися і повністю задовольнити потреби населення України у функціональних продуктах харчування за рахунок власного виробництва поки неможливо, тому велика його частина імпортується. Для їх виробництва потрібні великі потужності та спеціальне обладнання, яке у країні, зазвичай, не проводиться або призначене для великих підприємств.

Інноваційні розробки викликають необхідність підвищення вимог до технологічних процесів переробки і рівня підготовки фахівців. Недолік кваліфікованих фахівців, здатних розробляти якісно нові технології і продукти, гальмує інноваційну активність підприємств. З одного боку, харчові підприємства не готові розкривати інформацію, що стосується інноваційних досягнень, представникам вищих навчальних закладів, з іншого – вищі навчальні заклади не мають фінансових можливостей для придбання сучасного виробничого обладнання.

У зв'язку з цим особливою важливістю в інноваційному розвитку набувають партнерські взаємини між провідними інституційними секторами: бізнесом, державою і наукою.

Одним із перспективних напрямів розвитку харчової промисловості є нанотехнології, які об'єднані під загальною назвою *Nanofoods*. У харчовій промисловості нанотехнології використовуються у виробництві нанокапсул, що підсилюють роботу носіїв ароматизаторів, зв'язування і видалення хімікатів або хвороботворних мікроорганізмів, а також для підвищення дисперсії поживних речовин [1, с. 30–31; 15, с. 20–22]. Найбільший інтерес у розвинених компаній викликають нанотехнології упаковки продуктів. У цій сфері особливо часто використовують наночастинки срібла в якості захисного антибактеріального покриття. Серед деяких упаковок використовують плівки та пластикові пляшки з поліетилену терефталату.

Застосування нанотехнологій у харчовій промисловості особливо важливо для вирішення продовольчої проблеми у світі. Найбільші світові харчові компанії активно займаються дослідженнями в цій галузі. Лідером за інвестиціями в розробку нанотехнологій є США, за ними йдуть Японія, Китай і країни Європейського Союзу. У США уряд виділяє щорічно приблизно 1,6 млрд дол. на програму «Національні нанотехнологічні ініціативи», яка спрямована на створення нанопродуктів харчування.

Що стосується маркетингових інновацій у харчовій промисловості, то можна констатувати, що багато підприємств починають перетворення в цій сфері, які носять системний і комплексний характер та охоплюють оптимізацію асортименту, розвиток брендування, супроводження товарів на всіх стадіях (від формування ідеї до полиці магазину), що й буде предметом наших подальших досліджень [12, с. 34–41].

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Отже, підсумовуючи, слід зазначити, що необхідною умовою підвищення ефективності роботи підприємств харчової промисловості в сучасних умовах стає застосування інноваційної стратегії розвитку, суттєві ефекти якої виявляються в підвищенні продуктивності праці, посилення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому й міжнародному ринках. Крім того, для підприємств харчової галузі важливим аспектом їх діяльності є вибір змішаної моделі інноваційного розвитку, яка передбачає використання новітніх технологій у виробництві продуктів харчування, розширення асортименту інноваційних товарів, розроблення комплексних організаційно-управлінських рішень та впровадження передових маркетингових інструментів, спрямованих на оптимізацію збутових процесів, що й буде предметом подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Амброзевич Е. Г. Особенности европейского и восточного подходов к ингредиентам для продуктов здорового питания / Е. Г. Амброзевич // Пищевые ингредиенты. Сырье и добавки. – 2005. – № 1. – С. 30–31.
- Васильева Н. А. Условия и факторы стратегического развития предприятий пищевой промышленности России / Н. А. Васильева // Интеллект. Инновации. Инвестиции. – 2012. – № 1. – С. 13–17.
- Дейнеко Л. В. Сучасний стан, проблеми та стратегія розвитку харчової промисловості України до 2011 року / Л. В. Дейнеко, Л. В. Старшинська, А. О. Коваленко // Економіка промисловості України. – Київ : РВПС України НАН України, 2003. – 127 с.
- Дергачев В. А. Геоэкономический словарь-справочник / В. А. Дергачев. – Одеса : ИПРЭИ НАНУ, 2004. – 178 с.
- Інноваційна модель: потрібні системні зміни // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 55. – С. 6.
- Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. / П. П. Микитюк, Ж. Л. Крисько, О. Ф. Овсянюк-Бердадіна, С. М. Скочиляс. – Тернопіль : ПП «Принтер інформ», 2015. – 224 с.
- Карасик О. М. Фінансування та результативність інноваційної діяльності у харчовій промисловості України / О. М. Карасик, Д. Ф. Крисанов // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. – Сер. : Екон. науки. – 2008. – № 2 (20). – С. 68–76.
- Купчак П. М. Харчова промисловість України в умовах активізації інтеграційних та глобалізаційних процесів : монографія / П. М. Купчак ; за ред. Л. В. Дейнеко. – Київ : Рада по вивч. прод. сил України НАН України, 2009. – 152 с.
- Моделі інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості [Електронний ресурс] // Електронний архів Національного університету харчових технологій, 2012. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/264> (дата звернення: 17.02.2018). – Назва з екрана.
- Одотюк І. Якісний рівень сучасних інноваційних перетворень в промисловому комплексі України / І. Одотюк // Проблеми науки. – 2002. – № 12. – С. 33–36.
- Основи інноваційної політики в умовах нестабільної економіки [Електронний ресурс] // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2009. – № 1 (2). – Режим доступу: <http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/1882/1/Fedyshyn.pdf> (дата звернення: 17.02.2018). – Назва з екрана.
- Смольянова Е. Л. К вопросу исследования основных направлений развития инновационной активности предприятий пищевой промышленности в целях обеспечения их устойчивого экономического роста / Е. Л. Смольянова, И. А. Деревянкин //

- Экономика. Инновации. Управление качеством. – 2013. – № 2. – С. 34–41.
13. Статистичні матеріали Державної митної служби України «Зовнішня торгівля України» [Електронний ресурс] // Державна митна служба України. – Режим доступу: www.cus-toms.gov.ua/dmsu/control/cstat/f3/showstat (дата звернення: 17.02.2018). – Назва з екрана.
 14. Статистичний щорічник «Україна у цифрах у 2015 році» [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 17.02.2018). – Назва з екрана.
 15. Тихомирова Н. А. Нанотехнологии в переработке молочного сырья / Н. А. Тихомирова // Переработка молока. – 2013. – № 10. – С. 20–22.
 16. Харчова промисловість України [Електронний ресурс] // Престиж Медіа Інформ. – Режим доступу: www.prestigeme-dia.com.ua/project/agro (дата звернення: 17.02.2018). – Назва з екрана.
 17. Харчова та переробна промисловість. Галузевий огляд, підготовлений АТ «Ерсте-Банк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.business.ua/upload/analytics/Food%20and%20Beverage.pdf (дата звернення: 17.02.2018). – Назва з екрана.
 18. Шевлюга О. Г. Дослідження впливу технологічних інновацій на ринок технологій і розвиток підприємства / О. Г. Шевлюга, О. М. Олефіренко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4. – Т. I. – С. 38–44.
- REFERENCES**
1. Ambrozevich, E. G. (2005). Osobennosti evropeiskogo i vostochnogo podhodov k ingredientam dlya produktov zdorovogo pitaniya [Features of the European and Eastern approaches to the ingredients for healthy foods]. *Pischevie ingredient. Syrie I dobavki – Food Ingredients. Raw materials and additives*, № 1, 30–31 [in Russian].
 2. Vasilieva, N. A. (2012). Usloviya i factory strategicheskogo razvitiya predpriyatij pishchevoy promishlenosti Rossii [Conditions and factors of strategic development of enterprises of the food industry in Russia]. *Intelekt. Innovatsiya. Investitsii – Intellect. Innovation. Investments*, 1, 13–17 [in Russian].
 3. Deineko, L. V., Starshynska, L. V., Kovalenko, A. O. (2003). Suchasniy stan, problem ta strategiya rosvitku harchovoyi promislivosti Ukrainy do 2011 roku [Current situation, problems and strategy of food industry development in Ukraine till 2011]. *Ekonomika promislivosti Ukraini [Economy of Ukraine]*. Kyiv : RVPS Ukraini NAN Ukraini [in Ukrainian].
 4. Dergachev, V. A. (2004). *Geoekonomicheskii slovar-spravochnik [Geo-economic dictionary-directory]*. Odessa : IPREEI NANU [in Ukrainian].
 5. Innovatsiyni model: potribni systemni zminy [Innovative model: system changes are required]. (2008). *Uryadoviy kyrier – Government Courier*, 55, 6 [in Ukrainian].
 6. Mikitiuk, P. P., Krisko, Z. L., Ovsyznuk-Berdadina, O. F. & Skochiliyas, S. M. (2015). *Innovatsiyniy rozvitok pidpriemstva [Innovative development of the enterprise]*. Ternopol: PP “Printer inform” [in Ukrainian].
 7. Karasik, O. M. & Krisanov, D. F. (2008). Finansuvanniya ta rezultativnist innovatsiyniy diyalnosti u harchoviy promyslovosti Ukraini [Financing and efficiency of innovation activity in the food industry of Ukraine]. *Visnik Dnipropetrovskoyi derzavnoyi finansovoyi akademii. Ekon. Nauki – Bulletin of the Dnipropetrovsk State Academy of Finance. Econ science: Collected papers*, (2 (20)), (pp. 68–76) [in Ukrainian].
 8. Kupchak, P. M. (2009). Harchova promislivost Ukraini v umovah aktivizatsii integratsiynih ta globalizatsiynih procesiv [Food industry of Ukraine in the conditions of intensification of integration and globalization processes]. (L. V. Deyneko, Ed.). Kyiv : Rada po vivch. prod. sil. Ukraini NAN Ukraini [in Ukrainian].
 9. Modely innovatsiynogo rozvitku pidpriemstv harchovoyi promislivosti. Elektronniy arhiv Nacionalnogo universitetu harchovih

- tehnologiy [Models of innovation development of food industry enterprises. *Electronic Journal of National University of Food Technologies*]. (2012). <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/264>. <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/264> (accessed 17 February 2018) [in Ukrainian].
10. Odotiuk, I. (2002). Yakisniy riven suchasnyh innovatsiynih peretvoren v promyslovomu kompleksi Ukraini [The qualitative level of modern innovation transformations in the industrial complex of Ukraine]. *Problemi nauki – Problems of science*, 12, 33–36 [in Ukrainian].
 11. Osnovy innovatsiynoyi pokitiki v umovah nestabilnoyi ekonomiki. [Fundamentals of innovation policy in an unstable economy]. (2009). *Socialno-ekonomichni problem i derzsava – Socio-economic problems and the state*, 1 (2). Retrieved from <http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/1882/1/Fedyshyn.pdf> (accessed 17 February 2018) [in Ukrainian].
 12. Smolyanova, E. L. Derevyankin, I. A. (2013). K voprosu issledovaniya osnovnyh napravleniy razvitiya innovatsionnoy aktivnosti predpriyatiy pischevoy promyshlennosti v celiah obespecheniya ih ustouchivogo ekonomicheskogo rosta [On the issue of studying the main directions of development of innovation activity of enterprises of the food industry in order to ensure their sustainable economic growth]. *Ekonomika. Innovatsii. Upravleniye kachestvom – Economics. Innovations Quality management*, 2, 34–41 [in Russian].
 13. Statistychni materyali Derszavnoiy mitnoyi sluzsby Ukraini “Zovnishnya torgivlya Ukraini” [Statistical materials of the State Customs Service of Ukraine “Foreign Trade of Ukraine”]. (n.d.). *Derzsavna mitna sluzba Ukraini – State Customs Service of Ukraine*. Retrieved from www.cus-toms.gov.ua/dmsu/control/cstat/f3/showstat (accessed 17 February 2018) [in Ukrainian].
 14. Statistichniy schorichnik “Ukraina v cifrah u 2015 roci” [Statistical Yearbook “Ukraine in Figures in 2015”]. (2015). *Dergavna sluzba statistiki Ukraini – State Statistics Service of Ukraine*. Retrieved from www.ukrstat.gov.ua (accessed 17 February 2018) [in Ukrainian].
 15. Tihomirova, N. A. (2013). Nanotehnologii v pererabotke volochnogo suriya [Nanotechnology in the processing of dairy raw materials]. *Pererabotka moloka – Milk processing*, 10, 20–22 [in Russian].
 16. Harchova promislolist [Food industry of Ukraine]. (n.d.). *Prestiz Media Inform – Prestige Media Inform*. www.prestigeme-dia.com.ua/project/agro (accessed 17 February 2018) [in Ukrainian].
 17. Harchova ta pererobna promislolist. Galuzevyi ogyad, pidgotovleniy AT “Erste-Bank” [Food and processing industry. Sectoral review prepared by JSC “ErsteBank”]. (n.d.). www.business.ua/upload/analytics/Food%20and%20Beverage.pdf. Retrieved from www.business.ua/upload/analytics/Food%20and%20Beverage.pdf (accessed 17 February 2018) [in Ukrainian].
 18. Shevlyuga, O. G. (2011). Doslidzhennya vplivu tehnologichnih innovatsiy na rinhok tehnologiy i rozvitok pidpriemstva [Investigation of the impact of technological innovations on the technology market and enterprise development]. *Marketing i menedzhment Innovatsiy – Marketing and management of innovations*, 4, 38–44 [in Ukrainian].

Л. М. Шимановская-Дианіч, доктор экономических наук, профессор; **Е. С. Гайденко** (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Стратегия инновационного развития предприятий пищевой промышленности.**

Аннотация. Цель статьи заключается в исследовании различных моделей и выборе направлений инновационного развития предприятий пищевой промышленности Украины в условиях усиления конкуренции. **Методика исследования.** Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации и обобщения, диалектического подхода. **Результаты.** Определены основные результаты деятельности и развития предприятий пищевой промышленности, рассмотрены модели инновационного развития и обоснована целесообразность выбора смешанной модели, рассмотрены основные направления инно-

ваціонного розвитку підприємств харчової промисловості в умовах посилення конкуренції. **Практическая значимость результатов исследования.** В статье обосновано, что использование смешанной модели инновационного развития будет способствовать развитию предприятий и организаций потребительской кооперации и повышению уровня их эффективности. Основные научные положения статьи можно использовать в практике управления предприятиями пищевой промышленности различных форм собственности.

Ключевые слова: инновация, инновационное развитие, пищевая промышленность, модель, стратегия, предприятия пищевой промышленности.

L. Shimanovskaya-Dianich, Dc. Econ. Sci., Professor; **E. Gaydenko** (Poltava University of Economics and Trade). **Strategy of innovative development of enterprises of food industry.**

Annotation. Purpose. The purpose of the article is to study different models and choose the directions of innovative development of the food industry enterprises of Ukraine in conditions of increasing competition. **Methodology of research.** The solution of the tasks posed in the article was carried out with the help of such general scientific and special research methods: analysis and synthesis, systematization and generalization, dialectical approach. **Findings.** The main results of activity and development of food industry enterprises are determined, the models of innovative development are considered and the expediency of choosing a mixed model is substantiated, the main directions of innovation development of food industry enterprises are considered in the conditions of intensification of competition. **Practical value.** The article substantiates that the use of a mixed model of innovative development will promote the development of enterprises and organizations of consumer cooperation and improve their effectiveness. The main scientific provisions of the article can be used in the practice of managing enterprises of the food industry of various forms of ownership.

Keywords: innovation, innovative development, food industry, model, strategy, food industry enterprises.